

valja istaknuti njegovo uvođenje u nastavu predmeta: Industrijska geografija i Uvod u geografiju, a predavao je također i: Uvod u statistiku, Geografiju Afrike, te Industrija u prostornom planiranju.

U drugom dijelu knjige objavljeni su pretisci ranije objavljenih radova o Dragutinu Feletaru. Ovdje se nalaze sljedeći članci: predgovor Ernesta Fišera u prvoj Feletarovoj knjizi »Iz povijesti Međimurja« iz 1968., članak Mire Kolar-Dimitrijević »Radovi Dragutina Feletara iz novije povijesti sjeverozapadne Hrvatske« objavljen u Časopisu za suvremenu povijest 1974., članak Zvonimira Bartolića »Djelatnik širokog dijapazona« iz 1978., tekst Ivana Peterlina objavljen u Glasu Podravine 1988. povodom izlaska iz tiska monografije »Podravina«, te prikaz iste knjige od strane Nevena Budaka u Historijskom zborniku 1989., kao i prilog Božene Loborec o pjesništvu Dragutina Feletara iz 1994.

Treći dio knjige su prilozi, a njih čine autobiografski zapisi Dragutina Feletara o djetinjstvu, školovanju, prvom zapošljavanju i služenju vojnog roka, te intervju s Feletarom kojeg potpisuje urednik knjige.

Vladimir ŠADEK

VAJDA - 100 GODINA, 1912. - 2012., UREDNIK VLADIMIR MESARIĆ, AUTOR DRAGUTIN FELETAR, IZDAVAČKA KUĆA »MERIDIJANI«, ČAKOVEC, 2012.

U sklopu Biblioteke posebnih izdanja izdavačke kuće Meridijani svjetlo dana ugledala je još jedna knjiga (dvanaesta po redu) tematski vezana uz Međimurje. Ovog puta riječ je o monografiji povodom 100-te obljetnice mesne industrije »Vajda« iz Čakovca. Autor, Dragutin Feletar, član suradnik HAZU, sublimirao je dugogodišnju povijest ove tvrtke na 140 stranica u boji o kojoj je i sam, još kao novinar, pisao tijekom 60-tih i 70-tih godina prošlog stoljeća. Ti članci navedeni su uz ostale izvore i literaturu (56.) na kraju knjige gdje se nalazi i popis zaposlenih u »Vajdi«. Knjigu je autor sadržajno klasično koncipirao u tri logična vremenska razdoblja počevši od osnivanja 1912. pa do današnjeg poslovanja mesne industrije »Vajda«, a monografija tradicionalno započinje predgovorom trenutnog direktora »Vajde« - mr.sc. Vladimira Mesarića.

U prvom periodu od 1912. do 1945. započinje se s širim kontekstom nastajanja prvih proizvodnih manufaktura koje niču na tradiciji obrta i cehova. Glavno središte prehrambenih manufaktura bilo je u Čakovcu gdje je židovska obitelj Vajda iz Letenja 1912. osnovala ovu tvrtku. Jaja, perad i divljač bili su glavni proizvodi koji su se plasirali na uglavnom austrijsko tržište tako da se i službeno registrirana firma 1919. zvala »E. Vajda - trgovina jaja na veliko«. Uspješnim i umješnim vođenjem obitelj Vajda je tvrtku vrlo brzo širila te otkupljivala i druge firme sličnih djelatnosti. Kako se širio asortimana, tako su se ubrzo razgranala i tržišta. Osim Austrije, prehrambeni proizvodi s Vajdinim znakom bili su poznati diljem Europe. Stizali su u Englesku, Njemačku, Francusku, Češku, Italiju pa i u Egipat. Prema pretpostavljenim podacima dvadesetih godina prošlog stoljeća u Vajdinim pogonima radilo je 30-tak radnika, ali je tvrtka surađivala s više stotina proizvođača jaja, peradi, konja i drugih proizvoda. Prekretnica u poslovanju bilo je podizanje hladnjače za meso 1922. godine koja je bila jedna od najsuvremenijih u ovom dijelu Europe. Uz hladionicu, vrlo važan bio je i novi inustrijski kolosijek od čakovečkog kolodvora, zatim tovilište peradi, zasebni mlin i tvornica stočne hrane. Svjetska kriza 1929. nije snažnije uzdrmla dobro podmazan međimurski stroj tako da je 30-tih godina otkup i prerada mesa značajno porasao. Između dva svjetska rata, kao veliko regionalno poduzeće, »Vajda« je imala veliko značenje u gospodarskom razvoju Međimurja i cijele SZ Hrvatske, a posebice na razvoj poljoprivrede i sela. Već početkom 2. svjetskog rata broj zaposlenih je osjetno smanjen, a dolaskom mađarske uprave prekinute su veze sa svijetom što je smanjilo izvoznoorijetiranu

proizvodnju. Budući da su vlasnici bili Židovi, upravu nad tvrtkom odmah preuzimaju Mađari, a veći dio obitelji vajda ipak se spašava od fašističkog progona. Prvo poglavlje završava s odlaskom mađarskih okupatora iz Međimurja ostavljajući za sobom zapuštene i opljačkane Vajdine pogone.

Treće poglavlje knjige obuhvaća dugo razdoblje od obnove poduzeća nakon dolaska partizana u travnju 1945. do siječnja 1990. godine kada »Vajda« počinje samostalno poslovati kao »DP Vajda Čakovec p.o.« Iz tog razdoblja postoje i znakoviti pisani dokumenti poput raznih zapisnika skupština, s izbora vodstva, raznoraznih rješenja pomoću kojih se lakše rekonstruirala povijest tvrtke. Ona je nakon rata dobila novu upravu i polako se, uz temeljitu obnovu proizvodnje, vraćala u ekonomski život. Ipak, u početku je organizacija bila još slaba, tehnologija ograničena što je dovelo do niske produktivnosti uz lošu kvalitetu. Polagano se obnovio i izvoz tako da je već 1948. osnovana poslovnica za izvoz u Zagrebu iako je sada najveći dio proizvodnje plasiran na domaćem tržištu. Kako su se mijenjale prilike poslovanja tako su se mijenjala i imena od Vajda, Vajda-export i Jugovajda. Udruživanjem poduzeća s drugim tvrtkama, dobrim proizvodno-poslovnim suradnjama s drugim mesnim industrijama, podizanjem izvoza, te neprekinutim ulaganjem u tehnologiju Vajda se 50-tih i 60-tih godina vratila na puteve stare slave. Izgradnja velike klaonice od 1962. do 1965. bio je najopsežniji projekt koji je Vajdu pozicionirao u važne jugoslavenske prehrambeno-industrijske centre. Od početka 70-tih tradicionalna proizvodnja se smanjuje, a Vajda polako postaje specijalizirana industrija za proizvodnju mesa i mesnih prerađevina. To je pratio i stalni porast broja zaposlenih koji je već sredinom 70-tih prešao brojku 400 kao i razvitak velike vlastite trgovačke i poslovne mreže. Početkom 80-tih Vajda doživljava svoju kulminaciju proizvodnje, ali izostanak većih ulaganja u noviju tehnologiju dovodi do stagnacije do 1990-te godine. Slijedio je pad realsocijalističkog sustava, nova gospodarska kriza, visoka inflacija kao i raspadanje PIK-ova i SOUR-a i stvaranje novih poduzeća.

Naposljetku, poglavlje od 1990. do danas započinje Vajdinim opetovanim prestrukturiranjem u vrlo teškim gospodarskim okolnostima. Za tvrtku je proces prelaska na tržišni, kapitalistički, zapadnjački sustav uz ratne okolnosti prošao relativno uspješno bez značajnih otpuštanja radnika uz zadržavanje obujma proizvodnje. Usprkos mnogim mijenama u uvjetima poslovanja »Vajda« uspješno posluje zadnjih 20 godina što je postigla odgovornom upravom koja je zadržala visoku produktivnost ulaganjem u modernizaciju i usklađivanjem kapaciteta proizvodnje, podizanjem kadrovske kvalitete i povećanjem izvoza. Mesna industrija »Vajda«, poput mnogih hrvatskih proizvođača, danas pokazuje poteškoće gospodarske krize i recesije koje se očituju kroz pad tona mesa i mesnih prerađevina, ali broj radnika se još uvijek kreće oko 400. U ovom poglavlju uz detalje oko današnje proizvodnje »Vajde«, autor je dao pregled i zanimljivog društvenog života od kulturnog, zabavnog, humanitarnog do športskog.

U krizna vremena kada industrija stagnira ili nepovratno propada, stogodišnji kontinuitet hrvatske proizvodne tvrtke dobiva novo značenje. Ova knjiga svakako daje doprinos boljem poznavanju međimurske gospodarske povijesti, jer je »Vajda« odigrala ključnu ulogu u razvijanju peradarstva i stočarstva u SZ Hrvatskoj, ali i određenu nadu u bolje gospodarske prilike u Hrvatskoj. Nadu u neizvjesnoj budućnosti u kojoj će proizvodnja kvalitetnih proizvoda iz domaćih sirovina odigrati prevažnu ulogu na novim europskim tržištima.

Petar FELETAR

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen VIII. / Broj 8
Zagreb - Samobor 2012.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Urednici / Editors-in-chief:

Hrvoje Petrić, Drago Roksandić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Cambridge, UK*), Goran Đurđević (*Zadar*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Halil Inalcik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Burlington, VT, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak i prijelom/ Layout and print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2012.

Adresa uredništva / Mailing adresss:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport Zagreb

Na naslovnici / Cover:

Morfološke promjene ušća Mure (Goran Šafarek)

 Meridijani
IZDAVAČKA KUĆA

Izdano u Hrvatskoj, za nakladnika Petra Somek